

„J. A. Comenius és a világ bajainak megjavítása” — ez volt a mottója az 1970. szeptember 8-tól 11-ig Prágában ülésező nemzetközi COMENIUS-konferenciának, amelyen 22 országból érkezett 121 vendég és nagyszámú csehszlovák kutató és pedagógus vett részt. A konferenciát a Csehszlovák Tudományos Akadémia Comenius Pedagógiai Intézete szervezte, a cseh és a szlovák iskolaiügyi minisztériumok közreműködésével és az UNESCO védnöksége alatt. A 90 előadás egy vagy más vonatkozásban — pedagógiai, filozófiai, történelmi, irodalmi vagy nyelvészeti szempontból — COMENIUS teljes életművét érintette.

A konferencia munkája három szekcióban folyt. Az első főként a filozófiai és pedagógiai problémákat tárgyalta, a másodiknak az előadásai COMENIUS művének történelmi vonatkozásaival és az életműnek az európai gondolkodás fejlődésében betöltött szerepével foglalkoztak, a harmadikban COMENIUS műveinek irodalmi értékei, nyelvfilozófiai problémák és a nagy pedagógus műveinek kiadása állottak a középpontban.

A szovjet neveléstudomány legismertebb képviselőinek egész sorát küldte el a konferenciára, mint amilyen I. A. KAIROV, N. K. GONCSAROV, D. O. LORDKIPANIDZE, A. I. PISZKUNOV. Az NDK-ból ott volt többek között R. ALT, FR. HOFMANN, G. HOHENDORF, a Lengyel Népköztársaságból B. SUCHODOLSKI, J. RUTKOWIAK, a Román Szocialista Köztársaságból S. STOIAN. Nagy számban jöttek el a tőkés országok képviselői is — Japántól egészen Kanadáig. Így L. PH. AUDET (Kanada), R. MANDROU (Franciaország), I. SCHÖFFER, N. MOUT, W. ROOD (Hollandia), H. KANGRO, K. SCHALLER (NSZK), PH. R. MAY, J. J. TOMIAK (Anglia), K. ETOH (Japán) és még sokan mások. Kiemelkedően alapos tanulmányokkal jelentkeztek a comeniológia kiváló cseh művelői: J. BRAMBORA, D. ČAPROVA, J. KYRÁŠEK, A. MOLNÁR, J. PATOČKA, J. POLIŠENSKÝ. Norvégiából ott volt MILADA BLEKASTAD, a legújabb nagyszabású COMENIUS-biográfia szerzője. A magyarországi résztvevők száma (mindössze négy) és az egyetlen, magyar szerzőtől elhangzó előadás semmiképpen nem volt arányban COMENIUS szerepének súlyával a hazai nevelés történetében, sem pedig az itt töltött éveknél a jelentőségével az ő életművében.

Az egyetlen magyar előadó, BAKOS JÓZSEF teljes joggal állapította meg, hogy az egész nemzetközi COMENIUS-irodalom számára nagy nyereség a *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*, a háromszázados évforduló küszöbén kiadott postumus mű megjelenése. Ez a mű nemcsak a konferencia jelmondatát adta, többnyire ez volt a COMENIUS-hagyaték újszerű megközelítésének, teljesebb interpretációjának legfőbb forrása is.

Sajnálatos, egyúttal azonban a másfél-két évtizede viszonylag nagy lendülettel megindult hazai comeniológiai munka le hanyatlását is jelzi, hogy ennek a nemzetközi figyelem központjában álló műnek a megjelenése hazai pedagógiai szakirodalmunkban eddig semmi visszhangot nem keltett. Az e téren tapasztalható elmaradásunk következményeit máris fájoan kell éreznünk. A *Consultatio* és különösen a benne centrális helyet elfoglaló *Pampactia nélkülözhetetlen kulcs a sírospataki évek pedagógiai törekvéseinek helyes értelmezéséhez*. Azzal is számot kell azonban vetnünk, hogy a kétségen kívül fellendülőben levő nemzetközi COMENIUS-kutatás színteréről való távolmaradásunk más tekintetben is kárt okoz. Szabadon hagyja a tért olyan aspirációknak, amelyek még azt is képesek elvitatni, hogy a magyar nép egykor volt nagy barátja nálunklétekor egyáltalában Magyarországon tartózkodott, — hiszen a „transzylvániai fejedelem” vendége volt, négy esztendő tölve az erdélyi uralkodó birtokán.

A most lezajlott konferencián ilyen elfogult beállítással — szerencsére — csak ritka kivételleként lehetett találkozni. Az viszont megmutatkozott, hogy a teljes comeniusi életmű történelmi materialista szemléletű feldolgozása érdekében még sok a tenivaló. Azért is, hogy a benne rejlő hatalmas értékek a szocialista nevelésügy számára közvetlenül mennél több gyümölcsöt hozzanak, de azért is, mert a konferencia nem hagyott kétséget: a COMENIUS-kutatás is a nemzetközi méretekben folyó ideológiai konfrontáció egyik színtere.

A hazai COMENIUS-kutatás fellendítése érdekében is kívánatos tehát, hogy kedvező legyen a fogadtatása a záróülésen elfogadott ajánlásnak. Ez ugyanis a comeniusi *Collegium Lucis* szellemében olyan kutatóhely létrehozását sürgeti, amelyik magát nemzetközi együttműködés keretében a nagy gondolkodó műve tanulmányozásának szentelhetné. Az ajánlás szerint a kutatóhelynek összehasonlító tanulmányokat is folytatnia kellene a nevelés- és oktatásügy területén, szoros kapcsolatban a jelen tematikájával és pedagógiai elméletével. Kutatással, dokumentációs és bibliográfiai munkával, koordinációs feladatok ellátásával rendszeresen megismertethetné a nemzetközi nyilvánosságot COMENIUS művének alapesszméivel és minden nép haladó pedagógiai gondolataival. Ekként világszerte hozzájárulhatna a nevelők közti kölcsönös megértéshez. A kutatóhely felállítása érdekében az ajánlás a Csehszlovák Szocialista Köztársaság és az UNESCO reprezentánsaihoz fordul.

Az ajánlásban kívül a konferencia egyhangúlag elfogadott egy békefelhívást is. Ez a következőképpen kezdődik:

„Azok a kutatók, akik a prágai nemzetközi

konferencián azért gyűltek össze, hogy méltaságát a nagy cseh pedagógus és gondolkodó, J. A. KOMENIUS művét, felhívással fordulnak az egész világ nevelőjéhez: neveljék a rájuk bízott ifjúságot KOMENIUS törekvéseinek megfelelően a kölcsönös megértés szellemében, véssék beléjük a más népek iránt való megb-

csülést, tanítsák őket minden diszkriminációs szándék legyőzésére, és úgy neveljék őket, hogy a fiatalok ne csak önmaguknak és a maguk nemzetének, hanem az egész emberiségnek hasznára legyenek, és műveltségüket önként a haladás és a népek békéjének szolgálatába állítsák.”

ZIBOLEN ENDRE

KOMENIUS-EMLEKÜLÉS EPERJESÉN

1970. szeptember 15—16-án tudományos konferenciát rendezett Eperjesen a Szlovák Iskolaügyi Minisztérium, a Szlovák Tudományos Akadémia, az Eperjesi Városi Tanács, a kassai Šafarik Egyetem eperjesi Filozófiai Fakultása „*Komensky és Szlovákia*” témakörben. A nagyszámú szlovák és cseh szakemberek kívül szovjet, magyar, jugoszláv, lengyel és angol kutatók is résztvettek a konferencián, amelynek anyagából kiemelkedett a két főreferátum.

JOZEF MATEJ professzor „*Jan Amos Komensky pedagógiai öröksége Szlovákiában*” címmel a következőket foglalta össze: 1. A cseh testvérek emigrációjának okai. 2. Az emigráns cseh testvérek Szlovákiában. 3. KOMENSKÝ szlovákiai kapcsolatai a XVII. század első felében. 4. KOMENSKÝ nyelvtankönyvei a szlovák iskolákban. 5. KOMENSKÝ hatása Szlovákiában a korai felvilágosodás és a felvilágosodás idején. 6. KOMENSKÝ hatása a szlovák nevelésre és iskolarendszerre a 19. és 20. században. 7. KOMENSKÝ hagyatéka napjainkban.

FRANTIŠEK KARŠAI professzor előadásának címe „*Komensky ideológiai hatása a szlovákiai társadalmi és politikai viszonyokra*” volt. Ennek keretében két nagy kérdéskört fejtett ki részletesen: 1. A puritanizmus és independen-tizmus, mint antifeudális ideológia Magyarországon; KOMENSKÝ viszonya ezekhez az eszmeáramlatokhoz. 2. A revelacionizmus Szlovákiában; a revelacionizmus, mint KOMENSKÝ politikai eszköze a Habsburg-ellenes harcban.

A magyar résztvevő számára igen érdekes témák ezek, hiszen a két előadásban tárgyalt tényanyag az 1918 előtti magyar művelődéstörténetnek is (akárcsak a szlovák művelődéstörténetnek is) jelentős és szerves része. Óhatatlanul felmerült a kérdés: a 17. századot kutató magyar szakemberek ismerik-e eléggé e kiváló szlovák történészek eredményeit? Megvannak-e a kommunikáció lehetőségei? Nem jött-e még el egy-egy jól kiszemelt téma közös kutatásának ideje? Hiszen tulajdonképpen ugyanazt kutatjuk mindkét oldalon!

A csehszlovákiai kutatók — a hozzászólásokból is kitűnt — általában jól ismerik KOMENSKÝ sárospataki éveinek jelentőségét. Igen értékes számunkra ebből a szempontból is JOSEF BRÁMBORA anyaga: „*Komensky sárospataki tartózkodásának befolyása pedagógiájá-*

ra és panszofiájára”. De érdeklődéssel hallgattuk LUDOVIT NOVAK előadását a Janua egyik 17. századi kiadásáról, amely magyar közvetítéssel készült, s benne első ízben található közép-szlovák (a ma egész Szlovákiában használatos nyelvű) nyomtatott szöveg; JÁN MIXLEŠ referátumát JÁN DUCHON enciklopédizmusáról és KOMENSKÝ tankönyveinek szerepéről a 17. századi közép-szlovákiai iskolákban; JAROMIR ČERVENKA hozzászólását a jeles eperjesi tanár, BAYER JÁNOS és KOMENSKÝ természetfilozófiájának közös vonásairól; a Sárospatakra tartó KOMENSKÝ egyhetes lednicei tartózkodásáról melynek döntő hatása volt a sárospataki művekre, ezt az előadást MICHAL FALTIN tartotta; J. A. VALŠÍK beszámolóját egy érdekes módszerű kutatásról a SZEGES-családnév szlovákiai előfordulásairól stb. Itt is felmerült azonban a kérdés, ezeket és a többi érdekes előadást hallgatva: a magyar művelődéstörténeti kutatás mostanában nem értelt olyan eredményeket, amelyekett érdemes lett volna ismertetni? Mi nem tudunk semmi újat sem mondani például KOMENSKÝ sárospataki tevékenységéről? Vagy például az olyan nagyjelentőségű *Pampaedia* vagy az egész *Consultatio Catholica* döntő sárospataki vonatkozásainak felderítése külföldi kutatókra vár? Az eperjesi konferencián egyetlen magyarországi előadó sem szerepelt.

Ki kell emelnünk egy igen különleges kultúrtörténeti-művészi élményt, amelyben a konferencia szervezői a résztvevőket részesítették. Alighanem európai unikum az, amely a kis eperjesi színpadon az egyik este bemutatásra került: KOMENSKÝ „*Diogenes Cynicus*” című iskoladrámája, érdekes modern felfogásban (a darab igen sokféleképpen „modern”!), a Šafarik Egyetem eperjesi filozófiai fakultása hallgatóinak sikeres előadásában. Ugyancsak értékes művészi emléke marad a résztvevőknek a szép KOMENSKÝ-plakett. Jól kiegészítette a konferencia tudományos anyagát és művészi élményeit a sárospataki kirándulás, amelyre az utolsó napon került sor. A konferencia szervező bizottsága, élén a fáradhatatlan *František Karšai*, elismerésre méltó jó munkát végzett az eperjesi nemzetközi KOMENSKÝ-konferencia megrendezésével és lebonyolításával, s nem utolsó sorban a szíves, baráti vendéglátással.

ÁBENT FERENC